

METODISKIE NORĀDĪJUMI SKOLOTĀJIEM

5. MODULIS - EIROPAS SAVIENĪBAS VĒRTĪBAS

ES vērtībām veltītajam modulim ir trīs daļas.

Tas sākas ar "četrinieka" spēli, kuras gaitā spēlētāji iepazīst ES vērtības un uzzina dažus konkrētus piemērus, kā ES šīs vērtības īsteno praksē. Pēc tam, kad skolēni ir iepazinuši šīs vērtības, viņus aicina par tām kritiski padomāt, veicot individuālu uzdevumu. Noslēgumā skolēniem tiek dota iespēja pilnveidot savas demokrātijas prasmes, piedaloties klases debatēs, kurās apspriešanai pēc izvēles tiek piedāvāti 16 apgalvojumi. Spēli var spēlēt arī neatkarīgi no pārējām divām moduļa daļām.

METODIKA	ILGUMS	MATERIĀLI
Izglītojoša spēle "ES vērtības"	20 min	<ul style="list-style-type: none">- Komplekts ar 32 vērtību kartītēm katrai spēlētāju grupai. Kartītes iepriekš jāizdrukā (vienpusēja druka) un jāsaģiež.- Komplekts ar 30 "pareizi"/"nepareizi" vērtējamo apgalvojumu kartītēm katrai spēlētāju grupai. Kartītes iepriekš jāizdrukā (vienpusēja druka) un jāsaģiež.
Individuālais uzdevums	10 min	<ul style="list-style-type: none">- Personiskā vērtību karte katram skolēnam
Debates klasē	10 min katram apgalvojumam	<ul style="list-style-type: none">- Dators un projektors- 5. moduļa prezentācija ar 16 apgalvojumiem- Skolēnu aizpildītās personiskās vērtību kartes

MĒRĶI UN PRASMES

ATTIEKSME

- Skolēni pilnībā apzinās ES vērtības.

ZINĀŠANAS

- Skolēni pārzina ES vērtības un var minēt konkrētus piemērus, kā ES šīs vērtības īsteno praksē.

PRASMES

- Skolēni veido paši savu viedokli par Eiropas Savienības vērtībām.
- Skolēni apgūst diskusijas prasmes.

SOLI PA SOLIM

1. SPĒLE

SAGATAVOŠANĀS

Pirms spēles klasi sadala mazākās grupās, vēlams, pa četriem skolēniem katrā grupā. Ja nepieciešams, var veidot arī trīs līdz piecu dalībnieku grupas. Katra grupa apsēžas pie galda. Skolēni savstarpēji sacenšas grupas ietvaros. Katrai grupai ir komplekts ar 32 vērtību kartītēm un komplekts ar 30 "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītēm.

SPĒLES NORISE

- Grupu dalībniekiem izdala vērtību kartītes. Ja grupā ir četri dalībnieki, katrs saņem astoņas kartītes. Trīs vai piecu spēles dalībnieku gadījumā dažiem dalībniekiem ir par vienu kartīti vairāk nekā citiem. Dalībnieki tur kartītes rokā un nerāda tās citiem.
- 30 "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītes noliek galda vidū kaudzītē, apvēršot tās otrādi.
- Spēles mērķis ir savākt pēc iespējas vairāk četru kartīšu komplektus ("četriniekus") ar vienu un to pašu ES vērtību.
- Spēli sāk vecākais dalībnieks. Pirmais dalībnieks izraugās citu spēlētāju un vaicā, vai tam ir kartīte ar noteiktu ES vērtību, piemēram, "solidaritāte". Vaicātajam pašam ir jābūt vismaz vienai kartītei ar attiecīgo ES vērtību.
 - Ja uzrunātajam spēles dalībniekam nav prasītās kartītes, viņš to pasaka, un spēli turpina pa kreisi sēdošais dalībnieks.
 - Ja uzrunātajam spēles dalībniekam ir prasītā kartīte, viņš paņem augšējo kartīti no kaudzītes galda vidū un nolasa uz kartītes minēto apgalvojumu, aicinot pirmo spēles dalībnieku atbildēt.
 - Ja pirmā spēlētāja atbilde ir pareiza, viņš saņem prasīto kartīti. Uz jautājumu pietiek atbildēt, sakot "pareizi" vai "nepareizi". No spēlētāja netiek prasīti papildu skaidrojumi.
 - Ja atbilde ir nepareiza, apmaiņa ar kartītēm nenotiek un kartīti ar jautājumu liek galda vidū novietotās kaudzītes apakšā.
 - Abos gadījumos spēli turpina pa kreisi sēdošais spēlētājs.
- Ja kāds spēles dalībnieks savācis četras kartītes ar vienu un to pašu ES vērtību, viņš skaļi paziņo "Četrinieks!" un noliek visas četras kartītes uz galda. Kartīšu komplekts paliek pie šī spēles dalībnieka.
- Spēle ir beigusies, kad ir savākti visi astoņi komplekti. Uzvar skolēns(-i), kam izdevies savākt visvairāk kartīšu.

SATURS

Sk. dokumentu ar spēles kartītēm un "pareizi"/"nepareizi" atbildamo apgalvojumu kartītēm.

- **32 vērtību kartītēs** skolēni iepazīst astoņas ES vērtības un uzzina piemērus, kā Eiropas Savienība / Eiropas Parlaments šīs vērtības īsteno praksē gan ES, gan ārpus tās. Pavisam ir astoņi četrus kartīšu komplekti.
- **30 “pareizi”/“nepareizi” kartītēs** ir sniegti apgalvojumi, kuri atbilst vērtību kartītēs sniegtajai informācijai un uz kuriem jāatbild, sakot “pareizi” vai “nepareizi”. Atbildot uz “pareizi”/“nepareizi” kartīšu apgalvojumiem, skolēni var izmantot vērtību kartītēs lasāmo informāciju.

2. INDIVIDUĀLAIS UZDEVUMS

Šā uzdevuma mērķis ir pārdomāt katru no vērtībām un veidot par to savu viedokli. Šis uzdevums ir gatavošanās klases debatēm.

SAGATAVOŠANĀS

Skolēni sēž savās vietās un strādā ar izsniegtajām personiskajām vērtību kartēm.

SPĒLES NORISE

Skolotājs katram skolēnam izsniedz personisko vērtību karti. Tas ir personisks dokuments, kas domāts tikai attiecīgajam skolēnam. Vērtību kartē ES vērtības jau ir norādītas un ir sniegta to pamatdefinīcija. Skolotājs dod šādus norādījumus.

1. Lūdzu, norādiet, vai jūs personiski atbalstāt vai neatbalstāt šīs vērtības.

Skolotājs aicina skolēnus individuāli pārdomāt katru no vērtībām un tās pamatdefinīciju:

“Uzdodiet sev jautājumu — vai es personiski atbalstu šīs vērtības? Citiem vārdiem sakot, vai jūs (personiski) piekrītat, ka ikvienam cilvēkam jābūt brīvam, vienlīdzīgam, jādzīvo demokrātijā, jāievēro likumi, jārespektē cilvēka cieņa un cilvēktiesības, jābūt iecietīgam un jāizrāda solidaritāte? Padomājiet par to un atkarībā no saviem uzskatiem apvelciet vārdu “Piekrītu” vai “Nepiekrītu” pie katras no vērtībām.”

2. Lūdzu, sarindojiet šīs vērtības to svarīguma secībā.

Vērtību kartes slejā “ES prioritātes” skolēni vērtības sarindo atbilstoši saviem ieskatiem par to, cik svarīgai katrai no tām vajadzētu būt Eiropas Savienībā (1 = pati svarīgākā, 8 = vismazāk svarīgā). Tas ir individuāls uzdevums, kura rezultāts katram skolēnam būs atšķirīgs.

3. DEBATES KLASĒ

Šīs aktivitātes mērķis ir, kopīgi darbojoties, noskaidrot, ko nozīmē šīs vērtības — vai dažas no tām. Par katru vērtību prezentācijā ir divi apgalvojumi. Skolotājs atbilstoši skolēnu interesēm izvēlas divus līdz četrus apgalvojumus, kas tiks apspriesti klasē.

Piezīme: apgalvojumu mērķis ir rosināt diskusiju par attiecīgo vērtību. Tajos nav pausts viedoklis par šo vērtību.

SAGATAVOŠANĀS

Skolēni klases telpā izvietojas tā, lai būtu ērti diskutēt un lai visi labi redzētu telpas priekšā novietoto ekrānu, uz kura būs lasāmi prezentācijā iekļautie apgalvojumi.

SPĒLES NORISE

Diskusijas norise par katru apgalvojumu ir šāda.

1. Pirmais balsojums

Skolotājs uz ekrāna parāda kādu no izraudzītajiem apgalvojumiem un aicina skolēnus izlasīt šo apgalvojumu, īsi to apdomāt un pie sevis nolemt, vai skolēns piekrīt vai nepiekrīt šim apgalvojumam. Neitrāls viedoklis nav iespējams. Ir jāizvēlas — “jā” vai “nē”.

Dažas svarīgas piezīmes:

- iespējams, skolēniem radīsies jautājumi par izlasīto apgalvojumu — skolotājs, ja iespējams, precizē, kā attiecīgais apgalvojums saprotams;
- skolotājs norāda, ka šis ir tikai intuitīvs balsojums, pēc kura tematu apspriedīs padziļināti;
- nav pareizas vai nepareizas atbildes;
- apgalvojumi ir domāti tikai diskusijas rosināšanai, tie nepauž faktisku viedokli.

Skolotājs saskaita balsis un pieraksta balsojuma rezultātu.

2. Vispārēja diskusija

Skolotājs aicina kādu no skolēniem izklāstīt savu viedokli. Pēc tam skolotājs aicina izteikties kādu no grupas, kas piekrīt iepriekšējā runātāja viedoklim, un kādu no grupas, kas tam nepiekrīt, tādējādi iesākot diskusiju. Ieteikums: Aicinot vispirms izteikties mazākuma viedokli pārstāvošo grupu, var provocēt to skolēnu reakciju, kuri balsoja pretēji. Šādi var rosināt skolēnu piedalīšanos diskusijā.

Skolotājs vada diskusiju.

3. Otrais balsojums (pēc skolotāja ieskatiem)

Pēc grupas diskusijas skolotājs aicina skolēnus balsot vēlreiz. Pēc balsu saskaitīšanas skolotājs salīdzina rezultātus ar iepriekšējo balsojumu. Vai skolēnu viedoklis ir mainījies?

4. Noslēgums

Pēc otrā balsojuma skolotājs lūdz skolēnus pārlicināties, vai viņu atbilde atbilst tam, ko viņi norādījuši personiskajā vērtību kartē: vai viņi joprojām atbalsta šo vērtību? Vai viņi mainītu secību, kādā vērtības sarindotas?

DAŽI PADOMI DISKUSIJAS VADĪŠANAI

- Sāciet ar norādēm par diskusijas pamatnoteikumiem: ieklausieties cits citā; nogaidiet, kamēr pienāk jūsu kārta izteikties; esiet pieklājīgi; nenovirzieties no tēmas; nerunājiet pārāk ilgi un ļaujiet arī citiem paust savu viedokli. Tas ļaus jums atsaukties uz šiem noteikumiem diskusijas laikā.
- Nepaudiet pats savu viedokli; esiet pēc iespējas neitrāls.
- Centieties dot vārdu pēc iespējas vairāk skolēniem ar atšķirīgiem viedokļiem.
- Ja nav tūlītējas reakcijas, pārformulējiet jautājumu vai uzdodiet provokatīvus jautājumus.
- Ja diskusijā dominē viens skolēns, mēģiniet viņu pārtraukt, pieklājīgi apkopojot to, ko viņš teicis, un dodiet vārdu kādam citam, piemēram, jautājot, kuri skolēni piekrīt vai nepiekrīt nupat sacītajam.
- Ja skolēns novirzās no apspriežamā jautājuma, pārtrauciet viņu un lūdziet atgriezties pie galvenās tēmas. Tas šķiet nepieklājīgi, bet citi skolēni par to varētu būt pateicīgi.

SATURS

Apgalvojumi ir lasāmi šā moduļa prezentācijā. Šajā materiālā tie ir izklāstīti vēlreiz un papildināti ar sīkāku informāciju.

ATRUNA

Izmantoto apgalvojumu mērķis ir rosināt klases diskusiju par Eiropas Savienības vērtībām. Tajos nav pausti uzskati par attiecīgo vērtību, un tie neatspoguļo Eiropas Parlamenta viedokli.

DEMOKRĀTIJA

1. "Referendums vienmēr ir labs veids, kā panākt pilsoņu līdzdalību."

Jautājums ir par to, vai referendumi nāk par labu demokrātijai. Referenduma ierobežojumi ir tādi, ka cilvēkiem parasti ir jāizvēlas starp "jā" vai "nē" un ka alternatīvas nav iespējamās, piemēram, Šveicē (kas nav ES dalībvalsts) cilvēki tiek aicināti balsot par vai pret jauna tuneļa būvi. Tomēr šādam tunelim iespējamās vairākas alternatīvas, piemēram, citi ceļi, citas vietas tunelim u. tml.

2. "Demokrātija patiesi var darboties tikai vietējā līmenī."

Ar šo apgalvojumu vaicā skolēnu viedokli par to, vai demokrātija var darboties plašā sabiedrībā, kur politiķi nav pazīstami personīgi un viņiem nav viegli piekļūt tieši. Tas jo īpaši attiecas uz Eiropas Savienību ar tās 445 miljoniem iedzīvotāju. Vai demokrātija var funkcionēt tik lielos mērogos?

BRĪVĪBA

1. "Brīvība nozīmē, ka nav nekādu pienākumu."

Pienākumu izpratne var būt ļoti dažāda: pienākumi, dzīvojot sabiedrībā, piemēram, ir palīdzēt citiem, palīdzēt savai ģimenei, rūpēties par saviem padzīvojušajiem vecākiem vai vecvecākiem, rūpēties par saviem bērniem ... Plašākā nozīmē tas nozīmē pilsoniskumu, rīcību kā "labam" pilsonim — nebojāt ceļus, nepiemēslot apkārtni utt.

Ja visi piekrīt, jūs varat uzdot skolēniem provokatīvus jautājumus, piemēram, vai arī tam, kurš izvēlas neko nedarīt sabiedrības labā, pienāktos visi labklājības valsts labumi — bezmaksas izglītība, lēta medicīniskā aprūpe, bezdarbnieka pabalsti utt., par ko jāmaksā pārējiem.

2. "Tā kā eksistē vārda brīvība, Eiropas Parlamentā ir jāļauj ievēlēt rasistiskas politiskās partijas."

Ja politiska partija atbalsta viedokļus, kas ir pretrunā ar ES vērtībām, piemēram, aizstāv rasu diskrimināciju, vai vajadzētu neļaut tai izteikt savus uzskatus un atstumt to no varas?

SOLIDARITĀTE

1. "ES dalībvalstij, kuru apdraud finanšu krīze, būtu jāsaņem atbalsts no pārējām ES dalībvalstīm."

Ar šo apgalvojumu skolēnus aicina paust viedokli par to, vai ES valstīm būtu jāizrāda solidaritāte ar citām dalībvalstīm, kad tām ir problēmas. Vai Eiropas Savienībai vajadzētu būt tādai valstu savienībai, kurā tās cita uz citu var paļauties?

2. "Solidaritāte nozīmē izmantot nodokļos iekasētos līdzekļus, lai nodrošinātu ikvienam pienācīgu mitekli, pārtiku un izglītību."

Šim apgalvojumam vajadzētu raisīt diskusiju par to, vai sabiedrībā būtu paužama solidaritāte ar cilvēkiem, kurus mēs nepazīstam. Vai mēs vēlamies palīdzēt nabadzīgākiem cilvēkiem, piešķirot viņiem naudu strukturētā veidā?

Daži skolēni var domāt, ka nabadzība ir privāta problēma, par kuru katram jāuzņemas individuāla atbildība, un ka sabiedrībai par to nevajadzētu maksāt. Citi varētu paust viedokli, ka palīdzība piešķirama tikai tiem, kuriem tā patiešām ir vajadzīga. Provocējot diskusiju, skolotājs var prasīt, kam skolēni dotu priekšroku: ļoti stingrai sistēmai, kurā nabadzīgiem cilvēkiem draud nokļūšana ārpus sabiedrības, vai arī mazāk stingrai, kas, savukārt, saistās ar risku, ka cilvēki var sistēmu izmantot ļaunprātīgi.

VIENLĪDZĪBA / NEDISKRIMINĀCIJA

1. "Lai panāktu vienlīdzību, ir nepieciešama pozitīvā diskriminācija."

Pozitīvā diskriminācija ir darbība, ar kuru piešķir īpašas priekšrocības cilvēkiem no grupām, pret kurām nereti ir nelabvēlīga attieksme vai kuras nav pienācīgi pārstāvētas darba tirgū, augstākos amatos utt. Piemēram, daudzās Eiropas valstīs finansiāli atbalsta darba devējus, kuri pieņem darbā invalīdus.

2. "Visi ir vienlīdzīgi neatkarīgi no tā, cik bagāti viņi ir."

Skolotājs var norādīt uz atšķirībām starp vēlamo un reālo situāciju. Vai visi tiešām ir vienlīdzīgi un vai attieksmei pret viņiem jābūt vienāda? Piemēram, luksuspreču veikalā vienlaikus ieiet nabadzīga izskata cilvēks un kāds, kurš izskatās ļoti turīgs — vai attieksme pret viņiem būs vienāda?

Te svarīgākā problēma ir tā, vai vēl arvien dzīvojam sabiedrībā ar dažādām sociālajām grupām. Mēs visi esam vienlīdzīgi likuma priekšā, bet vai tas izpaužas arī realitātē?

LIKUMA VARA / TAISNĪGUMS

1. "Dažu noziegumu gadījumā vainīgajiem vajadzētu būt iespējai izvēlēties starp lielu naudas sodu un nokļūšanu cietumā."

Ar šo apgalvojumu skolēniem tiek uzdots jautājums par to, cik taisnīgi būtu, ja bagāti cilvēki varētu vienkārši atpirkties no soda. Šis jautājums vienlaikus attiecas uz vienlīdzības un likuma varas vērtībām.

2. "Teroristiem ir tiesības uz taisnīgu tiesu un aizstāvību."

Attēls prezentācijā attiecas uz Eiropā plaši pazīstamo Andersa Breivika gadījumu — šis galēji labēju uzskatu cilvēks 2011. gadā īstenoja uzbrukumus Norvēģijā. 2011. gada 22. jūlijā viņš nogalināja astoņus cilvēkus Oslo, bet pēc tam Ūtejas salā noslepkavoja vēl 69 jauniešus kādā vasaras nometnē. 2012. gada augustā viņš tika notiesāts par masu slepkavībām un terorismu.

Šī apgalvojuma mērķis ir izraisīt diskusiju par to, vai viņam un viņam līdzīgiem cilvēkiem, kas acīmredzami bijuši iesaistīti masu slepkavībās, vajadzētu būt tiesībām ne tikai uz taisnīgu tiesu, bet arī uz aizstāvību.

CILVĒKTIESĪBU IEVĒROŠANA

1. "Žurnālistu vajadzētu sodīt, ja viņš uzraksta viltus ziņu."

Šis apgalvojums attiecas uz preses brīvību. Mūsdienās tikai diktatūrās ir likumi, kas paredz presi saukt pie atbildības par to, ko tā ir publicējusi. Tas galu galā var novest pie cenzūras vai tādiem plašsaziņas līdzekļiem, kas neziņo par noteiktiem tematiem, baidoties no kriminālvajāšanas.

2. "ES nevajadzētu sadarboties ar režīmiem, kas pārkāpj cilvēktiesības, pat ja šāds darījums dotu labumu ES."

Vai ES drīkst tirgoties vai veikt citus darījumus ar režīmiem, kuri, kā tiek apgalvots, pārkāpj cilvēktiesības? Piemēram, nolūkā pārtraukt migrantu plūsmu uz Eiropu, ES sadarbojas ar vairākām Āfrikas valstīm, kurās nerimstas cilvēktiesību pārkāpumi. Zināmi tirdzniecības darījumi ir arī nepieciešami, lai iegūtu noteiktas izejvielas, kuru Eiropā nav, piemēram, mobilo tālrunu izgatavošanā izmantojamo kobaltu.

IECIETĪBA / PLURĀLISMS

1. "Skolā un darbā vajadzētu atļaut valkāt reliģiskus simbolus, piemēram, krustu vai galvassegu."

Ar šo apgalvojumu būtu jānoskaidro skolēnu viedoklis par to, vai cilvēkiem vajadzētu atļaut piekopt savu reliģiju skolā un darba vietā.

2. "Naida runa tiešsaistē nav nekas slikts, ja to izplata slēgtās vai slepenās grupās."

Vai skolēni kādreiz to ir pieredzējuši? Varbūt viņi paši darījuši ko līdzīgu? Vai viņi domā, ka tas var kaitēt noteiktām cilvēku grupām? Vai arī viņi paļaujas uz savu vārda brīvību?

CILVĒKA CIENAS IEVĒROŠANA

1. "Katrai ES valstī morālais pienākums ir palīdzēt patvēruma meklētājiem."

Patvēruma meklētājs ir cilvēks, kurš, baidoties no vajāšanas sakarā ar rasi, reliģiju, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai politiskajiem uzskatiem, ir šķērsojis starptautisku robežu un ieradies valstī, kurā cer saņemt bēgļa statusu.

Piezīme: patvēruma meklētājs nav tas pats kas ekonomiskie imigranti (cilvēki, kuri migrē ekonomisko apsvērumu dēļ). Patvēruma meklētāju statuss vienmēr ir uz laiku un līdz brīdim, kamēr valsts, kurā cilvēks meklē patvērumu, tam piešķir vai atsaka bēgļa statusu.

Šajā sakarībā svarīgākais jautājums ir šāds: vai mēs respektējam arī to cilvēku cieņu, kuri nav no Eiropas? Šis apgalvojums parasti ir saistīts ar tādiem jautājumiem kā sekmīga integrācija, izvēle starp palīdzību pašu cilvēkiem un ārzemniekiem, ārzemnieku labajiem nolūkiem utt.

Piezīme: Eiropas Savienībā ir spēkā personu brīva pārvietošanās, tāpēc ES pilsoņi nekad nav patvēruma meklētāji. Ja skolēni pieļauj šādu kļūdu, skolotājam tā jālabo.

2. "Spīdzināšana ir pieļaujama, lai iegūtu informāciju iespējamu jaunu teroristu uzbrukumu novēršanai."

Eiropas Savienībā spīdzināšana ir aizliegta neatkarīgi no tā, kādā nolūkā to varētu izmantot. Vai skolēni tam piekrīt? Vai arī viņi domā, ka dažos gadījumos tās izmantošana varētu būt attaisnojama?

NODERĪGAS SAITES

- Demokrātija un cilvēktiesības Eiropas Parlamentā: www.europarl.europa.eu/about-parliament/lv/democracy-and-human-rights
- Vairāk informācijas par ES Pamattiesību hartu: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en
- Vairāk informācijas par Saharova balvu www.europarl.europa.eu/sakharovprize

